

B

Tanulói munkafüzet

SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS

6

TÖRTÉNELEM

Készítette
Hucskó Erzsébet

EMBER ÉS TÁRSADALOM MŰVELTSÉGTERÜLET

- 3 A lovagok élete
- 11 A tatárjárás
- 19 Mátyás király hadserege
- 24 A végvárrendszer kialakulása, élet a végvárakban

A KIADVÁNY KHF/4615-13/2008 ENGEDÉLYSZÁMON 2008. 12. 16. IDŐPONTTÓL TANKÖNYVI ENGEDÉLYT KAPOTT.

EDUCATIO KHT. KOMPETENCIAFEJLESZTŐ OKTATÁSI PROGRAM KERETTANTERV

A KIADVÁNY A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM 3.1.1. KÖZPONTI PROGRAM (PEDAGÓGUSOK ÉS OKTATÁSI SZAKÉRTŐK FELKÉSZÍTÉSE A KOMPETENCIA ALAPÚ KÉPZÉS ÉS OKTATÁS FELADATAIRA) KERETÉBEN KÉSZÜLT, A SULINOVA OKTATÁSI PROGRAMCSOMAG RÉSZEKÉNT LÉTREJÖTT TANULÓI INFORMÁCIÓHORDOZÓ. A KIADVÁNY SIKERES HASZNÁLATÁHOZ SZÜKSÉGES A TELJES OKTATÁSI PROGRAMCSOMAG ISMERETE ÉS HASZNÁLATA.

A TELJES PROGRAMCSOMAG ELÉRHETŐ: WWW.EDUCATIOHU CÍMEN.

FEJLESZTÉSI
PROGRAMVEZETŐ

KERNER ANNA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

SZAKMAI LEKTOR

DR. KALMÁR ZOLTÁN

A TANKÖNYVVÉ
NYILVÁNÍTÁSI
ELJÁRÁSBAN
KÖZREMŰKÖDŐ
SZAKÉRTŐK

TANTÁRGYPEDAGÓGIAI SZAKÉRTŐ: KATONA MÁRIA VALÉRIA
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI SZAKÉRTŐ: DR. SÁROSI MÁRIA
TECHNOLÓGIAI SZAKÉRTŐ: KEMPFNER ZSÓFIA

© HUCSKÓ ERZSÉBET, 2008

© EDUCATIO KHT., 2008

RAKTÁRI SZÁM:

H-BSZE0603

TÖMEG:

120 GR.

TERJEDELEM:

4,76 A/5 ÍV

A LOVAGOK ÉLETE

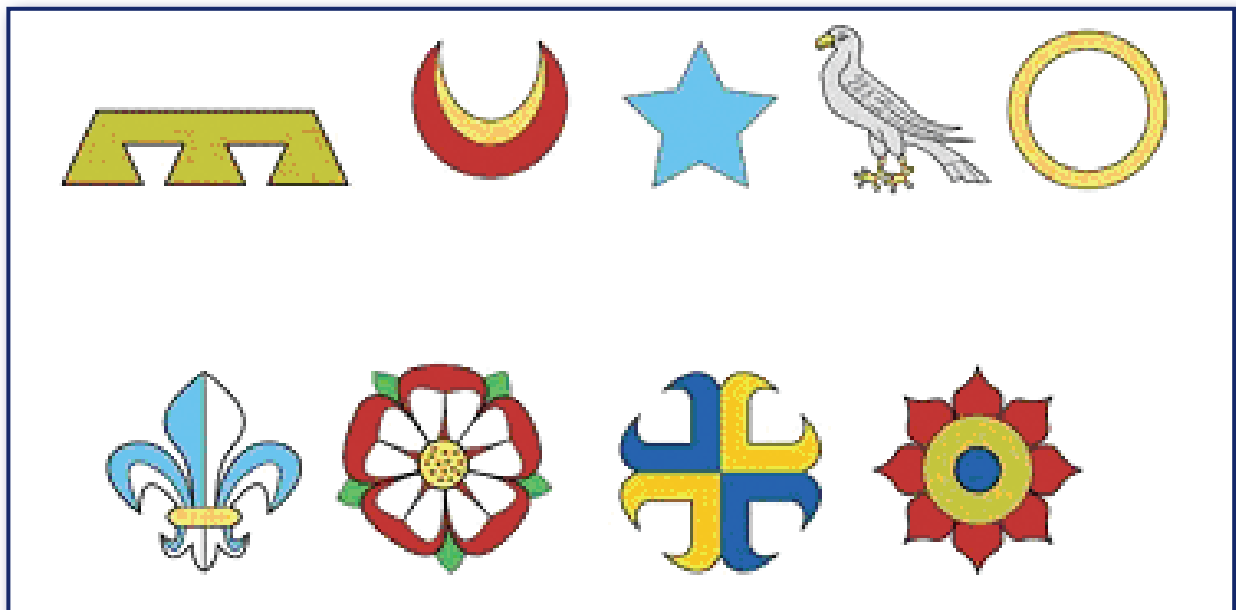
Már a frankok idején is beszélhetünk lovagi viseletről, fegyverzetéről. Az általánosan ismert, hagyományos lovagi életmód és viselet azonban **1000 táján alakult ki**. Ekkor vált általánossá a vértezett lovon ülő, tetőtől talpig páncélba öltözött harcos.

A lovagok eleinte **sodronypáncélt** viseltek, amely több ezer egymásba kapcsolt vasgyűrűből állt. Ez megvédte őket a kardcsapásoktól, de az erős ütésektől nem, amelyek így sokszor összezúzták csontjaikat. A fejre mért ütés könnyen lehetett halálos, ezért sisakot, **sodronycsuklyát és bélelt fejfedőt** hordtak.

Mivel egyre veszélyesebb fegyverek jelentek meg, a lovagoknak olyan páncélra volt szükségük, amely nagyobb védelmet biztosított számukra. Ezért sodronypáncéljuk egy részét fémlemezekkel kezdték helyettesíteni. Ké-

sőbb a páncél csaknem teljesen egymáshoz illesztett fémlemezekből állt. Ez volt a **lemezpáncél**. A páncél viselése közben a lovagoknak be kellett hajlítaniuk karjukat, lábukat, ezért biztosítani kellett a könyök és a térd mozgását. Ezt úgy oldották meg, hogy a könyököt és a térdet borító páncél sok egymást fedő darabból állt. Ezeket lazán illesztették egymáshoz, hogy mozgás közben a lemezek a lovaggal együtt mozoghassanak. Az ehhez a páncélhoz tartozó sisakok teljesen elfedték a fejet, az arcot és a nyakat.

A lovagokat, ha teljes páncélzatot viseltek, nehéz volt felismerni. Ezért színeket, mintákat festettek a pajzsokra. Ezek a **címerek**, a rajtuk lévő színeknek, ábráknak néha külön jelentésük volt, amelyek ma már a legtöbbször nehezen értelmezhetők. Ezek országonként és koronként változtak.

Néhány példa a leszármazási jelekre. Első sor balról jobbra: legidősebb fiú, második fiú, harmadik fiú, negyedik fiú, ötödik fiú.

Második sor: hatodik fiú, hetedik fiú, nyolcadik fiú, kilencedik fiú.

fekete háttér: gyász

török: igazságosság
vagy becsületmedve: erő vagy
ravaszságméh: eredményes-
ség

kék háttér: igazság

sárkány: védelem
vagy bátorság

vörös: erő

oroszlán: erő vagy
bátorság

holdak: hatalom

egyszarvú: merész-
ségarany háttér: nagy-
lelkűség

A lovagok főleg **várakban éltek** családjukkal és szolgálkikkal együtt. Kezdetben ezek magányos **lakótornyok** voltak, amelyek épülhettek ugyan kőből, de legtöbbször fából készültek. Később a lakótornyokat kőfallal vették körül, majd a várat tovább bővítették bástyákkal, lakóházakkal, kápolnával. A várak lakóinak ellátását műhelyek, konyhák, raktárak, pincék biztosították. (S)

Tizenöt évbe is beletelhetett, míg valaki lovaggá vált. A jövőbeli lovagok képzése hat-hétéves korukban kezdődött. A fiatal lovagjelölteket apró-

doknak nevezték, és alapvető harci kiképzésben részesültek. Megtanították őket az egyszerű házi munkákra és a viselkedés szabályaira is. Tizennégy éves koruk táján fegyvernökké váltak, és megtanultak bánni az igazi fegyverekkel. Huszonegy éves koruk táján, ha már ügyesen harcoltak, és megengedhették maguknak a szükséges felszerelés megvásárlását, lovaggá üthették őket. Voltak, akik életük végéig fegyvernökök maradtak, mert pénzükből nem futotta saját páncélra és lóra, a felszerelés ugyanis nagyon sokba került.

Nagy Károly idején egy pajzsés egy lán-

dzsa két-két, egy sisak vagy lábvért hat, egy kard hét, egy pikkelypáncél tizenkét, egy csatamén szintén tizenkettő szarvasmarha árába került. **Egy harcos felszerelése tehát annyi szarvasmarha árával volt egyenlő, amely akár egy közepes méretű falu teljes szarvasmarha-állományát jelentette.** Ráadásul ebbe az összegbe nem számoltuk bele a lovagot

kísérő egy-két fegyverhordozó felszerelését és eltartását, a váltólovakat, az élelmet és a takarmányt szállító ökrörszekereket, a személyes holmikat. A lovagoknak viselniük kellett a lovagi életmód – vadászat, lovagi tornák, mulatóságok – költségeit is.

FELADATLAP

1. Olvasd el a szöveg címét, és válaszolj szóban a következő kérdésekre!

- Milyen jelentéseit ismered a lovag szónak?
- Nézd meg az *Értelmező kéziszótárban* a szó jelentését!
- Mit hallottál, olvastál eddig a lovagokról?

2. Olvasd el a kiemelt szavakat, mondatokat!

- Jelöld az időszalagon: 1000!

- Mit jelent szerinted: sodronypáncél, lemezpáncél, címer, lakótorony? Ha nem tudod, nézz utána az *Értelmező kéziszótárban*! Egy-két mondatban írd le a jelentésüket!

- Véleményed szerint valóban szükség volt tizenöt évre, hogy valaki lovaggá válhasson? Válaszodat indokold meg!

d) Szerinted a társadalom melyik csoportjába tartoztak a lovagok, és miért?

3. Az eddig megbeszéltek alapján fogalmazd meg szóban, miről fog szólni a szöveg!

4. Olvasd végig a szöveget vagy a számodra kijelölt szövegrészletet, és válaszolj a kérdésekre!

I.

a) Mi a különbség a sodronypáncél és a lemezpáncél között?

b) Miért vált általánossá a lemezpáncél?

c) Hogyan biztosították a lovagok karjának, lábának szabad mozgását?

d) Miért bélelték ki a sisakot?

e) Oldd meg az SDT feladatát, „öltöztess fel” a lovagot! Ha erre nincs lehetőség, húzd alá a következő versrészletben a lovagi fegyvereket, kellékeket!

„Hárman sem bírnátok súlyos buzogányát,
Parittyaköveit, öklelő kopjáját;
Elhúlnétek, látva rettenetes pajzsát,
És kit a csizmáján viselt, sarkantyúját.”
(*Arany János: Toldi*)

II.

a) Mi a címer használatának az oka?

b) Mi mindent jelképezhettek a címereken található ábrák?

c) Hol éltek a lovagok?

d) Mi a különbség a lakótorony és a vár között?

e) Ha lehetőség van rá, oldd meg az SDT várakhoz kapcsolódó feladatait!

III.

a) A szöveg alapján írd le, hogy kit nevezünk apródnak!

b) A szöveg alapján írd le, ki volt a fegyvernök!

c) Képzeld el, hogyan telhetett egy apród napja! Írd le az általad kitalált napirendet!

IV.

a) Az eddigi adatok felhasználásával készíts „költésvetést”! Hány szarvasmarha árába kerülhetett egy lovag felszerelése?

b) Honnan származhatott a lovag bevétele?

A page of lined paper with 25 horizontal dashed lines for writing.

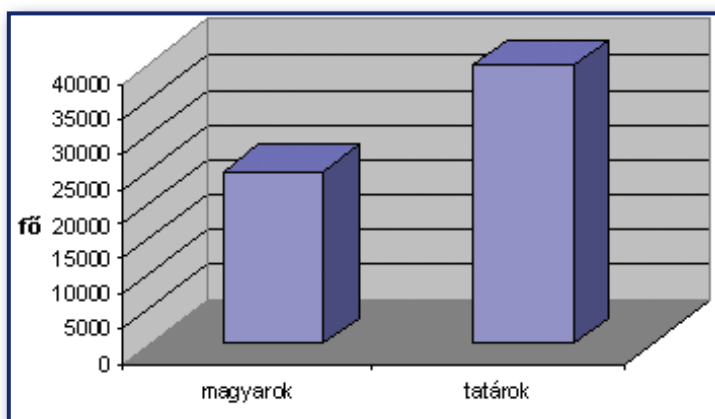
A TATÁRJÁRÁS

Az „őshazában” maradt magyarok életéről hírt hozó **Julianus** barát megtudta, hogy a magyarokkal szomszédos **tatárok Németország megtámadására készülnek**. Az útjuk Magyarországon keresztül vezetett.

A tatárok, más néven mongolok, állattartó, nomád nép, hazájuk Belső-Ázsia. Innen indították hódító hadjárataikat, **elfoglalták Kínát**, és nyugat felé kezdtek terjeszkedni. A 13. században uralkodójuk, **Dzsingisz kán** már hatalmas birodalom ura volt. Az egyik előkelő mongol családból származott **Batu kán**. A tehetséges, fiatal hadvezér lett az Európa felé indított hadjárat vezetője.

A tatárok **1241-ben** törtek be Magyarországra. **IV. Béla** fegyverbe szólította az ország hadra fogható népét. A tatárok hada viharos gyorsasággal, három oldalról támadott az országra. (S)

A király hada a mai **Pestről a Sajó folyóig** nyomult előre, és ott a folyón átívelő híd védelmére rendezkedett be. A tatárok a folyó túloldalán sorakoztak fel. Első rohamuk **1241. április 11-én** nem hozott számukra győzelmet. A magyar sereg visszaverte őket, azután nyugovóra tért. Ez az óvatlanság megbosszulta magát.

1. A tatár és a magyar sereg létszáma

Rogierius, nagyváradi esperes *Siralmas ének* című művében így ír a muhi csatáról:

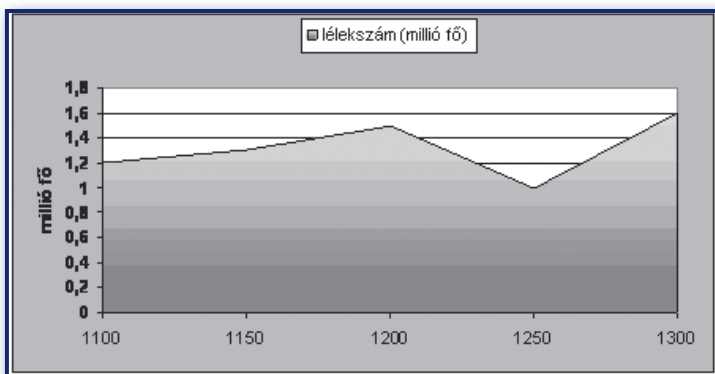
„A tatárok a magyar seregtől jó messze gázlót találtak, egy éjszaka mind átkeltek rajta, hajnalban körülvették a király egész seregét, s úgy kezdték rá szórni a nyilat, mintha jégeső lett volna. A magyarokat nagyon hirtelen és készületlenül érte a támadás. Amint fegyvert fogtak és lóra kaptak, nem lelték a katonák vezéreiket, a vezérek katonáikat, s csak úgy magukat elhagyva mentek harcba. Ugyanis olyan sűrűn eregették nyilaitak a tatárok, hogy majdnem árnyékba borították a küzdőket... Nem is állhatták ki a nyiluk ütéseit a magyarok, hanem a tábor területére hátráltak. A király nem tudta rendbe

állítani a hadat, s a magyarok csak összevissza, innen-onnan mentek az ütközetbe. A tatárok nyilazva nyomultak nekik szembe, s visszakergették a támadó csapatrészeket a fősereg közé, úgyhogy azok ott a nagy hőség és szorosság miatt egészen ellankadtak.”(S)

Az ütközetben odaveszett a nádor, az országbíró és két érsek is. A király is csak nagy nehézségek árán tudott elmenekülni a csatatererről.

A muhi csata után a tatár sereg módszeresen rabolt, gyilkolt, fosztogatott. Felégették az útjukba kerülő városokat, falvakat.

Egyedül a kővárakkal és a magas fallal körülvett apátság-

2. A Magyar Királyság lélekszámának alakulása

gokkal nem bírtak. Ezt a tényt vette figyelembe IV. Béla, amikor a tatárok 1242-es váratlan kivonulása után a kővárak építését kezdeményezte. A tatárjárás idején körülbelül harminc kővár volt az országban.

IDŐSZAK	ÚJONNAN ÉPÍTETT VÁRAK	A KIRÁLY ÁLTAL ÉPÍTETT VÁRAK
1242–1250	16	5
1251–1260	5	1
1261–1270	29	6
1271–1280	32	9

3. Várépítések 1242–80 között

FELADATLAP

1. Gyűjts össze, és írd le minél több fogalmat, nevet, helynevet, ami a tatárokkal kapcsolatban eszedbe jut!

2. Próbáld meg az összegyűjtött szavakat csoportokba rendezni. Te gondold ki a csoportosítás szempontjait is!

3. Tanulmányozd a címet, a kiemelt szavakat, az ábrákat!

a) Írd le egy mondatban, miről fog szólni a szöveg!

b) Miért íródott dőlt betűvel az egyik rész?

4. Keresd meg a *Ki kicsoda a világtörténelemben* című könyvben Batu, Dzsingisz, Julia-nus nevét! Írd le néhány szóval, kik voltak ők!

5. Mit tudsz meg a szövegben található diagram és grafikon adataiból?

6. Ismét olvassátok el a szöveg első részét (Rogerius írásáig), tanulmányozzátok az első grafikont, és készítsetek három kártyát! A kártyák egyik oldalára a szöveggel kapcsolatos kérdést írjátok, a másik oldalra a választ!
Párban dolgozzatok! Ezután a párok a csoport többi tagjának tegyék fel a kérdéseket!

7. Amennyiben lehetőségetek van rá, oldjátok meg az SDT tatárjáráshoz kapcsolódó feladatát!

8. Olvassátok el a Rogerius által írt szövegrészletet, és húzzátok alá a kérdésekre válaszoló részeket!

a) Miért tudtak átkelni a tatárok a Sajó túloldalára?

b) Miért nem tudtak a magyarok ellenállni?

c) Ha lehetőségetek van rá, oldjátok meg az SDT muhi csatához kapcsolódó feladatát!

d) Nézzétek meg a Történelmi atlaszokban a muhi csata térképét, olvassátok el újra Rogerius leírását! Ezek után mondjátok el a csata lefolyását!

9. Tanulmányozzátok a második grafikont, és ismertessétek a tatár pusztítás nagyságát!

10. Figyeljétek meg a szövegben található táblázatot, és válaszoljatok a kérdésekre!

a) Miért építettek kővárait a magyarok a tatárjárás után?

b) A királyn kívül még kik építhettek várait?

c) Körülbelül hányszorosára nőtt 1280-ra a várait száma 1241-hez képest?

11. Az alábbi mondatokat számozással rendezzék a szöveg alapján vázlattá!

___ IV. Béla hada Pestről a Sajóig nyomult előre.

___ Az ország vezetői odavesztek a muhi csatában.

___ A tatárjárás idején körülbelül harminc kővár volt, ezeket nem tudták a tatárok elfoglalni.

___ Julianus hozta a hírt a tatárok várható támadásáról.

___ IV: Béla várait építésébe kezdett, és erre ösztökélte a főurakat is.

— A tatárok éjjel átkeltek a Sajón, és nyílzáport szórtak a magyarokra.

— A király nagy nehézségek árán elmenekült a csataterőről.

— A tatárok raboltak, gyilkoltak, fosztogattak.

— 1241-ben Batu kán vezetésével indult meg a tatárok támadása.

- 12. Írjatok érveket az előző ismereteitek, az új szöveg, és a történelmi atlasz alapján, hogy a muhi vereség elkerülhető lett volna vagy nem!**

- 13. Csoportokban vitassátok meg az összegyűjtött érveket, írjátok le a csoport közös érveit, és olvassátok fel a többieknek!**

14. Minden csoport egy, a tatárjáráshoz kapcsolódó személyt képvisel. Gyűjtsétek össze, mit tudtok róla a szöveg és a *Ki kicsoda?* alapján! Ezután ismertessétek a megbeszélteket úgy, hogy nem ejtitek ki a személy nevét. A többieknek ki kell találniuk, ti kit képviseltek!

15. Egészítsétek ki a mondatokat!

A tatárok _____ megtámadására készültek, és _____
útjukba esett. A tatárok hazája _____. Uralkodójuk,
_____ már hatalmas birodalom ura volt.
_____ volt az Európa felé indított hadjárat vezetője. A tatárok
_____ oldalról támadtak Magyarországra. A tatárjárásról,
a muhi csatáról, a pusztításról _____
című művében írt. A tatárok 1242-ben váratlanul _____
_____.

KÁRTYÁK A 6. FELADATHOZ:

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

MÁTYÁS KIRÁLY HADSEREGE

A 15. században az urak seregei gyakran korszerűtleneknek, megbízhatatlanoknak számítottak. Mátyás is tapasztalhatta, hogy uralma mindaddig ingatag, amíg saját rendelkezésű fegyveres ereje kicsi. **1464-ben a 2500 királyi zsoldossal szemben a főuraknak 12 000 katonájuk volt.** Ezért Mátyás egy tőle függő, jól fizetett sereg felállítására törekedett. (A „fekete sereg” jelzõt csak a király halála után kezdték használni a sereg megnevezésére. A feltételezések szerint a király temetésén viselt fekete szalag miatt.)

A sereg magvát cseh, lengyel és német zsoldosok alkották, de voltak közöttük rácok, svájciak és természetesen magyarok. **Mátyás négy fegyvernemet alakított ki: nehéz- és könnyűlovasság, gyalogság, tüzérség és a dunai hajóhad.** A haderő magva körülbelül 6000 fő volt, amely **háborúban 15–20 000 főre** növekedett. Mátyás bevételei jelentősek voltak, kb. 700 000 aranyforint évente (egy forint egy szarvasmarha ára). Ez a had azonban óriási kiadást jelentett a kincstárnak. Egy páncélos havi 3, egy gyalogos pedig 2 aranyat kapott zsoldként.

A korszak legfontosabb fegyverneme a lovasság volt. Mátyás csatáit elsősorban ők nyerték meg. Szerepe alapján kettős

felépítésű: nehéz- és könnyűlovasság. A nehézlovakok fő fegyvere a lándzsa és a kard volt. Kiegészítette a buzogány, a bárd, a tör és védőfegyverként a pajzs. A hadsereg egyik legérdekesebb és legnagyobb létszámú fegyverneme a könnyűlovasság lett, akiket Mátyás huszároknak nevezett. Hadászati elképzeléseiben fontos szerepet kaptak. Felismerte, hogy nehézlovakosságát nem kockáztathatja minden ütközet során, gyalogsága pedig eleinte nem volt elég erős. Az egyetlen lehetséges megoldást választotta: a török hadszíntér barbár, kegyetlen harcmódorát, a portyázást honosította meg a nyugati hadszíntereken is. A könnyűlovasság fő fegyverei a szablya, a kopja és az íj. Ezek kiegészültek buzogánnyal, csákánnyal. Védőfegyverként pajzsot, sisakot és láncinget használtak.

A fekete sereg volt az első magyar hadsereg, ahol lényeges szerep jutott a gyalogságnak, melynek védelmét a harci szekerek biztosították. A husziták kétlovas, oldalt deszkapalánkkal védett, fegyverekkel felszerelt harci szekerekkel törték meg a lovagi seregek erejét. Mátyás átvette és továbbfejlesztette ezt a harcmódot. Seregében körülbelül 10 000 szekér volt. Gyalogságában négy féle fegyverzetű katona küzdött. Elsőként a puskások vették fel a harcot az ellenséggel, majd a

Huszárok

Mátyás hadvezére:
Tarczay Tamás

pajzsos és páncélos gyalogosok következtek. Az ellenség támadásának megállítása után a könnyű szálfegyverrel harcoló, ún. drabantok támadtak az ellenségre. Ezek között voltak a király híres számszerijász és parittyás katonái.

A tüzéség tudatos fejlesztését már Hunyadi János elvégezte. Mátyás megőrizte ezeket az eredményeket, de várostromnál a könnyebb fa ostromgépeket, vagyis a faltörő kosokat és a hajítógépeket fontosabbnak tartotta az ágyúknál.

Mátyás állandóan fejlesztette flottáját. 1476-ban a teljes dunai flottának 364 hajója volt, közöttük 16 nagyméretű, 44 evezős gálya és 34 naszád. Egy-egy gályáról 4 db ágyú és 300 kézi lőfegyver okádta a tüzet. A naszádot 18 evezős mozgatta, egy ágyút helyeztek el rajta. A tüzert 18 kézfegyver növelte. Az egész hajóhad személyi állománya 7300 főből állt, közülük 2600 hajós volt.

FELADATLAP

1. Mátyás király híres hadsereget hozott létre. Mit olvastál, hallottál már róla? Írd le két-három mondatban, majd mondd el társaidnak!

2. Olvasd el a címet, a kiemelt szavakat, mondatokat, nézd meg a képeket! Miről fog szólni a szöveg?

3. Dolgozzatok csoportokban! Olvassátok el a kijelölt szövegrészt, és minden mondat mögé írjátok oda a következő jelek egyikét!

√ már ismerted, tanultad

+ új ismeret, de érted, amit olvasol

- nem így tudod, nem így emlékszel

? nem érted, amit olvasol, kérdéseid vannak

* ki szeretnéd egészíteni az olvasottakat

4. Beszéljétek meg a csoportban, hogy kinek mely ismeretek voltak újak!

5. A szöveg segítségével magyarázd meg a következő szavak jelentését!

a) harci szekér

b) drabant

c) faltörő kos

d) naszád

6. Foglald össze minden bekezdés tartalmát egy-egy mondatban!

7. Beszéljétek meg a csoportban, ki hogyan fogalmazta meg a bekezdések tartalmát!

8. Az előbb megfogalmazott mondatok segítségével írjátok le a szöveg vázlatát!

9. A képekhez készíts 2–3 mondatos magyarázatokat, vagy írd rövid kémjelentést Mátyás seregéről! (A két feladat közül csak az egyiket oldd meg!)

1.

2.

10. I vagy H betűvel jelöld, hogy az alábbi megállapítások igazak vagy hamisak!

- a) Mátyás zsoldosserege a korszak legütőképesebb hadserege volt. _____
- b) Mátyás fekete seregének magvát magyar és svájci zsoldosok alkották. _____
- c) A fekete sereg létszáma állandó volt. _____
- d) Mátyás négy fegyvernemet alakított ki. _____
- e) Minden zsoldos azonos zsoldot kapott. _____
- f) A könnyűlovasságot Mátyás huszároknak nevezte. _____
- g) Mátyás átvette a husziták harci szekérének ötletét. _____
- h) A gyalogságban többféle fegyverzetű katona küzdött. _____
- i) Mátyás szívesebben használta várostromoknál a faltörő
kosokat, hajítógépeket. _____
- j) A naszád a gályánál kisebb hajó. _____

A VÉGVÁRRENDSZER KIALAKULÁSA, ÉLET A VÉGVÁRAKBAN

A végvárrendszer kialakítása **Zsigmond király** nevéhez kapcsolódik. A törököktől elszenvedett nikápolyi vereség után rendelkezte el a déli védelmi rendszer kiépítését. A végvárak láncszerűen, sorban húzódtak **Nándorfehérvártól keleti irányba**. A pénzforrást ehhez a rendkívüli adók és az elzálogosított királyi birtokok szolgáltatták. **Mátyás király** uralkodásának idején fejeződött be a **kettős végvárvonál** kiépítése. **1541 után** a törökök egymás után foglalták el a végvárakat, ezért **új végvári rendszert** kellett létrehozni az ország belsejében. Ennek védhetősége azon is múlt, hogy mennyire tud alkalmazkodni a természeti környezethez. A várak nagyjából a **síkság és a hegyvidék találkozásánál** alakultak ki, és a várépítők felhasználták a folyók, tavak, mocsarak adta lehetőségeket is. A kisebb erősségek nem kővárak, hanem pallók közé vert agyagból készített **palánkvárak** voltak. A végvárrendszer kiépítése, fenntartása **óriási pénzösszegeket emésztett fel**. Ehhez rendszeres pénzügyi segítséget nyújtottak a német fejedelmek és a pápa.

A **végvári katonák** megjelenésével **új társadalmi réteg** alakult ki. Életük nem-

csak a harcok miatt volt nehéz, hanem amiatt is, hogy fizetségük gyakran elmaradt. A végvári vitézek életéhez hozzátartoztak a **párviadalok**, valamint a **portyázás** a törökök által elfoglalt területeken.

A párviadalokat ugyan tiltották mind a török, mind a Habsburg feljebbvalók, mégis rendszeresek voltak. Kölcönösen cselelt vetettek egymásnak a magyarok és a törökök, így kényszerítve ki a párviadalt. **A bajvívásnak kialakult szabályai voltak**. Megegyeztek a viadal helyében, idejében, a kísérő csapat létszámában. Kihívásként fegyvert, süvegre való tollat küldtek, de gyakran durva hangú levelekben sértgették egymást. A magyarok kihívásként rókát vagy a törökök által tisztátalannak tartott disznó fülét, farkát küldték az ellenfélnek. Elképzelhetetlen gyávaság lett volna a kihívásra nem elmenni vagy nem felelni.

Szinte bevett szokás volt az **elleneséges falvakat, városokat megsarcolni**, vagy „megütni” egy-egy vásárt. A gyakran elmaradó zsold miatt a zsákmányszerzés rendszeres jövedelemforrássá vált. Ezekhez a sok mozgást, gyorsaságot igénylő harci feladatokhoz alkalmazkodott a ki-

ÉV	A MAGYAR KIRÁLYSÁG BEVÉTELEI	A VÉGVÁRI KATONASÁG ZSOLDJA	AZ ÖSSZES HADIKIADÁS
1554	765 000 Ft	762 000 Ft	1 143 000 Ft
1556	765 000 Ft	945 000 Ft	1 328 000 Ft
1572	765 000 Ft	1 386 000 Ft	1 767 000 Ft
1576	765 000 Ft	1 659 000 Ft	2 040 000 Ft
1578	765 000 Ft	1 462 000 Ft	1 841 000 Ft
1582	765 000 Ft	1 418 000 Ft	1 801 000 Ft
1593	765 000 Ft	1 572 000 Ft	1 958 000 Ft

alakuló magyar **végvári könnyűlovasság**. Fegyverzetét (kopja, szablya, íj, pajzs), sőt még az öltözékét is részben török ellenfeletől, a szpáhiktól vette el.

A könnyűlovasság **minden tisztje és altisztje nemesember volt**, de a gyalogság tagjai között sem volt ritka a nemes, aki elmenekült török kézre került birtokáról. **Minden katona tisztté lehetett**, mert vitézségével bárki nemességet szerezhetett. A férfias élet, a próbatételek, a kaland sokakat vonzott a végvárakba.

A végvárak katonaságának **többféle feladata** volt. A vár közvetlen védelme a gyalogosokra és a pattantyúsokra hárult, míg a vár körzetének ellenőrzése, az átmenő utak biztosítása és a lakosság védelme a lovasság kötelessége volt.

Számos irodalmi alkotásban olvashatunk a végvári katonák hősiességéről, helytállásáról. **Tinódi Lantos Sebestyén** örökítette meg Eger várának 1552-es ostromát, a magyar vitézek bátorságát az **Egri históriának summája** című versében.

1. *„Summáját írom Eger várának,
Megszállásának, viadaljának,
Szégyenvallását császár hadának,
Nagy vigasságát Ferdinánd királynak.*
4. *A tömlöcbástyánál Dobó vala,
Ott ő apródját ellőtték vala,
Ő keze, lába sebesült vala,
Ott asszonynépek vitézkednek vala.”*

(forrás: <http://www.zeneszoveg.hu/lyrics.php?lc=17212>)

A végvári élet, vitézség megéneklője **Balassi Bálint**, aki életének jelentős részét végvári katonaként élte le. Egyik legismertebb versében, az **Egy katonaének** címűben így ír a végvári katonák életéről:

*„Vitézek mi lehet ez széles föld felett
szebb dolog az végeknél?...”*

3. *Veres zászlók alatt lobogós kópiát
vitézek ott viselik,
Roppant sereg előtt távol az sík mezőt
szélllyel nyargalják, nézik,
Az párduckáppákkal, fényes sisakokkal,
Forgókkal szép mindenik....*
5. *Az jó hírért névért s az szép tisztességért
ők mindent hátra hadnak,
Emberségről példát, vitézségről formát
mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok mezőn szélllyel járnak,
vagdalkoznak, futtatnak.”*

(forrás: http://ady.kispest.hu/download/irodalom/balassi_egy_katonaenek.htm)

FELADATLAP

1. Fekete István egyik regényének a címét rejti a szórejtvény. A mű a végvári vitézek életéről szól. Mi a regény címe?

Amutnematsetagaiynáppoka

2. Olvasd el a szöveg címét, a kiemelt szavakat, mondatokat, figyeld meg a táblázatot! Ezeknek az információknak a birtokában fogalmazz meg három-négy kérdést a szöveggel kapcsolatban!

.....

.....

.....

.....

.....

3. Olvasd végig a szöveget, és keresd meg az *Értelmező kéziszótárban*, mit jelentenek a következő szavak! Írd le a szócikkek rövid tartalmát!

a) palánkvár

.....

.....

b) portya

.....

.....

c) bajvívás

.....

.....

d) megsarcolni

4. Nézd meg egy szakkönyvben, lexikonban vagy a *Ki kicsoda a magyar irodalomban* című könyvben, ki volt Tinódi Lantos Sebestyén, Balassi Bálint. Írd le néhány művük címét is!

Tinódi Lantos Sebestyén

Balassi Bálint

5. Párosítsd az összetartozó elemeket!

A) Zsigmond király	1. a kettős végvár vonal kiépítése
B) Mátyás király	2. a végvár vonal láncszerű kiépítése
C) Habsburg uralkodók	3. síkság és hegyvidék találkozása
D) A várak építésének helye	4. új végvári rendszer kialakítása
E) 1541 után	5. nikápolyi csatavesztés

6. Figyeld meg a táblázat adatait! Fogalmazd meg, miért volt szükség a német fejedelmek és a pápa pénzügyi segítségére?

7. Milyen hadikiadások lehettek még a végvári katonák zsoldján kívül?

8. Írd be az egyenlőségjelet a megfelelő helyekre!

Végvári katona nemesember

Könnyűlovas tiszt, altiszt nemesember

Bátor vitézi tettek nemesember

10. Egészítsd ki a táblázatot!

A végvári katonák feladatai	
	bajvívás
	portyázás

11. Ha olvastad az *Egri csillagok* című Gárdonyi-regényt, akkor válaszolj a kérdésekre!

- A Tinódi által megénekelt Dobó milyen szerepet játszik a regényben?

- Hogyan „vitézkedtek” az asszonyok?

12. Balassi verse szerint miért jó végvári vitéznek lenni?

13. Egészítsd ki az alábbi hiányos vázlatot!

1. A végvárrendszer kialakulása Zsigmond uralkodásának idején kezdődött.

2.

3. 1541 után

4. A végvárrendszer kiépítése, fenntartása óriási összegeket emésztett fel.

5. A végvári katonák megjelenésével

6. A végvári könnyűlovasság alkalmazkodott a sok mozgást, gyorsaságot igénylő feladatokhoz.

7. A katonák az elmaradt zsoldjukat a következő módokon pótolták:

.....

.....

8. A katonák feladatai voltak:

.....

.....

9. Több irodalmi alkotás is megörökítette a végváriak életét.

14. A XVI. században élsz. Írj rövid buzdító beszédet vagy levelet, amellyel szerinted meg tudod győzni gyerekkori pajtásodat, hogy álljon be végvári vitéznek. Választhatod az ellenkezőjét is.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 15.** Gyűjtsd össze azokat a tulajdonságokat, amelyek szerinted fontosak a végvári katonák számára!
